

КИЇВСЬКА

«МАХАБГАРАТА»

Віра Кандинська

«Шякунтала» (за мотивами «Махабгарати» та творів Калідаси).

Переклад Івана Франка, Гната Хоткевича, Павла Ріттера.

Режисер-постановник, музичне вирішення — Андрій Приходько.

Сценографія та костюми — Марія Погребняк.

Балетмейстер — Алла Рубіна.

В ролях: Лариса Руснак, Ярослав Гуревич, Анатолій Помилуйко, Олександр

Печериця. Національний академічний український драматичний театр ім. І.Франка.

Тенденція до модернізації, пошуку нових форм і виражальних засобів, загалом характерна для українського театру протягом останнього десятиліття, нині відчувається особливо виразно. Важливо, що настанова на експеримент поступово стає надбанням не лише екстравагантних мистецьких маніфестів, а й щоденної театральної практики.

Щоправда, чимало режисерів у своїх творчих дослідах поки що обмежуються поверховими формальними новаціями, ігноруючи більш ніж очевидну потребу відкриття нових смислів. У результаті маємо цілу низку «експериментальних» спектаклів, виразно позначених еkleктизмом, порожньою декоративністю, цілковитою відсутністю стилю (котрий, як відомо, являє собою не лише набір технічних прийомів, а й певний спосіб бачення дійсності).

Тим часом, повноцінний мистецький експеримент поряд із нововведеннями у сфері форми передбачає перевертання звичних уявлень й своєрідне утвердження нового світогляду (який глядач може прийняти або відкинути на свій розсуд). Вистави новаторські, як за формою, так і за змістом, ніколи не залишають глядачів байдужими, відкриваючи їм перспективи набуття нового досвіду (як естетичного, так і життєвого).

Яскравий приклад — вистава Андрія Приходька «Шякунтала», де звертання до первинних цінностей давньоіндійської культури стає імпульсом до

вироблення нової сценічної мови (в якій органічно синтезовано прийоми давнього театру й сучасні виражальні засоби).

Універсальність, невичерпний естетичний потенціал сюжетів і форм традиційного східного театру неодноразово надихали театральних реформаторів ХХ століття. Так, драма легендарного індійського поета Калідаси «Впізнана Шякунтала» (написана

■ Олександр Печериця у виставі «Шякунтала». Режисер Андрій Приходько. Національний театр ім. І.Франка. Фото Сергія Россінського.

приблизно в V ст. на основі сказання з «Махабгарати») у 1914 році відродилася в знаменитій постановці Олександра Таїрова «Сакунтала» (прекляд К.Бальмонта) — першій виставі новоствореного Камерного театру, який став символом нового мистецтва для молодого покоління 1910 — 1920-х років.

Зачарований східним колоритом драми Калідаси, Таїров побачив у ній передусім піднесену історію істинного кохання й вірності, поставивши її героїв в один ряд з такими знаковими для європейської культури образами закоханих, як Трістан та Ізольда, Данте й Беатріче, Ромео і Джульєтта.

Шякунтала (роль якої виконала видатна акторка Аліса Коонен) — дочка мудреця Вішмавітри й небесної танцівниці — апсари — Менаки. Апсара не

(звідси її ім'я), а потім знайшов і виховав у своїй лісовій обителі відлюдник Канва. Якимось під час полювання до обителі потрапляє цар Душянта. Вони з Шякунталою покохали одне одного й взяли шлюб гандхарвів (тобто лише за взаємною згодою, без дотримання формальних обрядів). Змушений повернутися до столиці, цар дарує дружині перстень зі своєю печаткою. Захоплена мріями про коханого, Шякунтала не помічає мудреця Дурвасаса, який прийшов відвідати Канву. Розгніваний неухвагою, мудрець проклинає дівчину, сказавши, що вона буде забута своїм чоловіком. Прокляття Дурвасаса могло бути зняте, як тільки цар побачить перстень, подарований Шякунталі, — однак дорогою до палацу молода жінка губить його, й Душянта не впізнає її. Менака переносить

жину й дорослого сина на небі та разом з ними повертається до палацу.

«Сакунталою» Таїров стверджував на сцені можливість іншого, прекрасного світу, в якому панують любов, краса, мудрість, повнота духовного життя, що було своєрідним викликом песимістичним настроям епохи, протестом проти пошлості, що, за словами режисера, заполонила сцени тогочасних театрів.

«Шякунтала» Андрія Приходька — це передусім повернення до витоків культури, спроба почерпнути духовну енергію з глибин етнічної пам'яті. Показово, що, запозичивши окремі колізії з драми Калідаси, режисер звертається переважно до її епічного претексту — сказання з першої книги «Махабгарати», де стосунки героїв потрактовано в дещо іншому ключі.

Епічний Душянта відвертається від

■ Лариса Руснак, Ярослав Гуревич у виставі «Шякунтала». Режисер Андрій Приходько.

змогла забрати з собою земну дитину й залишила дівчинку на березі річки, де її оберігали птахи «шакунта»

Шякунталу в один з небесних світів, де та народжує сина Бгарату. Коли ж перстень випадково потрапляє до царя, він згадує вигнану Шякунталу й щиро розкаюється. Після багатьох років пошуків Душянта знаходить дру-

Шякунтали (яка приходить до царя, вимагаючи коронації його законного сина Бгарати) не через чари, а через почуття царського обов'язку, сумніваючись, чи визнає народ його шлюб, таємно взятий у лісовій гущавині без

здійснення обрядів. Але голос з небес велить Душянті визнати дружину та сина, й цар з радістю виконує це повеління. Молодий цар Бгарата стає родоначальником династії героїв. Саме від нього, за сказанням, походить індійський народ — народ бгарата.

Тема народження людства, його дитинства стає у спектаклі основоположною. Звідси — сміливе поєднання індійської та української автентики (що простежується на всіх рівнях — від музичних мотивів до бутафорії) — своєрідне нагадування про спільні витoki, індоєвропейське коріння.

З перших сцен глядач опиняється в сфері міфу, блаженній позачасовій дійсності, одухотвореній чудом повсюдної божественної присутності, де Небо, Земля й Людина являють собою єдине ціле, а закони Космосу є провідними законами людського буття.

Охопити неохопне, показати всеєдність і повноту світу — непросте режисерське завдання. Живий і гармонійний універсум, який являє собою вистава А.Приходька, скрупульозно вибудований з різнорідних елементів. Потужним засобом створення атмосфери стає «жива» музика індійських національних інструментів — сітара (Олексій Кабанов), таблів (Сергій Пучков) і перкусії (Андрій Мороз) та автентичний індійський спів.

Вишуканий лаконізм декорацій, створених художником-постановником Марією Погребняк, можна вважати даниною як традиціям східного театру, так і сучасним віянням. Практично порожній простір сцени розділяють кілька вузьких полотен, які завдяки розписам, стилізованим під традиційні індійські барельєфи, нагадують колони давнього храму. Між ними з різнобарвних світлових потоків і димових клубів якимось магичним чином вимальовуються мінливі обриси, що поперемінно уподібнюються то до океанського дна, то до лісової гущавини, то до небесних сфер, населених відповідно — рибами, тваринами й птахами. Надзвичайно природно рухаються в руках акторів яскраві макети — життєрадісні символи священних тварин, що нагадують колоритні образи Марії Приймаченко).

Величезну роль у виставі відіграє традиційний танець. Як відомо, ритуальний танець став стрижнем, навколо якого сформувався класичний індій-

ський театр. Адже саме в танці бог Шива створював світ. Щоб оволодіти азами цього унікального мистецтва, українським акторам знадобилося близько двох років регулярних занять з досвідченим викладачем Вікторією Шетлез-Віріч. Але результат перевершив найсміливіші очікування. Ритмічна гармонія жестів, якої вдалося досягнути виконавцям головних ролей, за силою експресії може позмагатися з системою Станіславського (хоча у творенні характерів актори все ж вдаються до елементів психологічної гри).

Вміння знаходити нові таланти, розкривати нові грані майстерності відомих виконавців, створювати злагожені ансамблі давно стали візитною карткою Приходька-режисера. «Шякунтала», без сумніву, — етапна вистава не лише для молодих акторів Ярослава Гуревича (який створив на сцені надзвичайно виразні образи Душянті та Бгарати) та Олександра Печериці (цар богів Індра), а й для Лариси Руснак, яка в ролях Шякунтали та Менаки постає в усьому блиску свого досвіду й таланту.

Отже, мужній цар Душянті застигає, вражений красою лісової обителі. Саме тут йому судилося зустріти свою долю — дитя природи Шякунталу й поєднатися з нею серед краси первозданного світу, з благословення всемогутнього Індри, який колись направив до благочестивого відлюдника Вішваматри найпокусливішу в світі апсару Менаку. (Тут не можна не

■ Лариса Руснак, Михайло Віріч, Анатолій Помилуйко у виставі «Шякунтала».

відзначити вишукані пластичні композиції на теми «Камасутри», які блискуче відтворюють виконавці головних ролей).

Міфічний час — це ланцюг вічних повторень. Символічно, що обидві історії кохання розігрують ті самі актори. А згодом звучать пророчі слова: «Входячи в свою жінку, чоловік знову народжується з її лона в образі сина» й маленький Бгарата (Михайло Віріч) за мить перетворюється на точну копію свого батька, щоб бути поряд з Шякунталою перед зачиненими воротами палацу, за якими назавжди зник Душянті. Адже очікуване єднання закоханих у виставі так і не відбувається. У фіналі самотня мати власноруч коронує свого сина, вимолівши благословення у богів, які пророкують молодому цареві гідне майбутнє. У цій сцені немає ані краплі трагізму. Героїня Лариси Руснак випромінює щастя материнства, любов до всього живого й радість від здійснення божественної волі.

Попри одверту невідповідність світоглядним настановам сучасного суспільства, фінал вистави видається цілком природним. Адже протягом півторагодинного дійства глядач органічно існує в іншій системі координат, разом з героями іде шляхом гармонізації духу, інтуїтивно доходячи до розуміння й примирення зі світом. Можливо, саме в цьому полягає найбільший успіх постановника.